

НЕЗАКОННЕ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ НАД ЛЮДИНОЮ

Відповідно до ч. 3 ст. 28 Конституції України жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим або іншим дослідом [1]. Відповідно до ч. 3 ст. 281 ЦК такі досліді можуть проводитися лише щодо повнолітньої дієздатної фізичної особи за її вільною згодою [2].

Враховуючи предмет нашого дослідження, зупинимося на тому, що таке медичний експеримент та умови правомірності його проведення. В юридичній літературі питання проведення медичних експериментів обґрунтовано виділяється у самостійний предмет дослідження [3, с. 57] та розглядається як окремий випадок медичного ризику. Як зазначає М. В. Анчукова, “специфіка медичних експериментів полягає в тому, що вони не можуть бути остаточно завершені в штучних умовах без перевірки лікувально-діагностичних засобів та методів лікування безпосередньо на людині. Це є істотною особливістю як експериментальної, так і лікувально-діагностичної діяльності медиків. Заборона такого роду експериментів, виключення їх з медичної науки та практики гальмують прогрес у сфері охорони здоров’я” [4, с. 53]. Залежно від мети, яка переслідується при проведенні медичного експерименту, в юридичній літературі розрізняють два види ризику: для розвитку науки і для надання допомоги конкретному хворому. У контексті аналізу складу злочину, передбаченого ст. 142 КК, юридичне значення має саме перший вид експерименту. Правомірність ризику за надання медичної допомоги конкретному потерпілому оцінюється при кваліфікації за іншими статтями Особливої частини КК (зокрема, ст. 139 та 140 КК). Як зазначає С. В. Бахін, новаторський ризик у медичних дослідженнях застосовується в ім’я лікування майбутніх хворих. Його сфера повинна бути обмежена і чітко регламентована відповідно до виправданості і ступеня ризику для здоров’я людини. Для проведення експериментів подібного роду необхідні такі умови, як наукова обґрунтованість дослідження, гласність, колегіальність прийнятого рішення, визначення категорій медичних установ, де такі досліді можуть проводитися, вільна усвідомлена згода особи, здоров’я якої піддають ризику. Лікар зобов’язаний не просто дістати згоду на вторгнення в сферу здоров’я людини, а й надати учаснику експерименту повну та доступну для нього інформацію про майбутню медичну процедуру і її можливі наслідки [5, с. 96].

Н. Ардашева наводить таке визначення поняття медичного експерименту (з правової точки зору): медичний експеримент – це втручання в особисті права людини, вчинене в зв’язку з дослідженнями в галузі медицини, яке не застосовувалося раніше на практиці та не оформлене у встановленому законом порядку, що допускає підвищений ризик для сторін, які беруть участь у ньому, і допускає вільну й усвідомлену згоду випробовуваного на проведення експерименту, і окрім цього повинний мати соціальну значимість для суспільства та розвитку медичної науки і практики [6, с. 105].

Враховуючи положення чинного законодавства, можна зробити висновок, що проведення медичного експерименту (дослідження) вважатиметься незаконним, якщо він здійснюється: 1) без попередньої письмової вільної та усвідомленої згоди пацієнта. Якщо проводиться дослід щодо групи людей, то необхідно отримати згоду від кожного, хто бере участь в експерименті. Усвідомленість згоди передбачає обов’язковою умовою дієздатність особи (осіб), які беруть участь у медичному експерименті. Вільна згода

означає, що вона повинна даватися без примусу (фізичного або психічного), а також те, що особа, яка бере участь у проведенні експерименту або її близькі не перебувають під впливом збігу тяжких особистих або сімейних обставин; 2) без суспільно корисної мети (така мета досягається в тому випадку, коли в результаті проведення дослідів переслідується мета нових відкриттів та винаходів в галузі медицини, які покликані полегшити перебіг тяжких хвороб та/або збереження життя хворих); 3) без повної попередньої інформованості про нього (зокрема, про мету, методи, тривалості, очікуваний результат, побічний ефект та інший ризик); 4) без його наукової обґрунтованості (без попереднього проведення лабораторного дослідження); 5) щодо хворих, ув'язнених або військовополонених; 6) без обґрунтованості, тобто, без врахування переваги можливого успіху над ризиком спричинення тяжких наслідків для здоров'я або життя; 7) без додержання вимоги гласності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. (з наступними змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до документу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до документу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

3. Ковалев М. Критерии ответственности медицинских работников за ненадлежащее лечение / М. Ковалев, И. Вермель // Социалистическая законность. – 1987. – № 4. – С. 57–58.

4. Анчукова М. В. Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Анчукова Марина Вікторівна. – Харків, 2004. – 187 с.

5. Бахин С. В. Международно-правовая защита прав человека и эксперименты на людях / С. В. Бахин // Вестник Ленинградского ун-та. Серия 6: «История КПСС, научн. коммунизм, философия, право». – 1987. – Вып. 3. – С. 94–99.

6. Ардашева Н. Понятие эксперимента в медицине и защита прав человека / Н. Ардашева // Государство и право. – 1995. – № 8. – С. 102–107.